

ПСИХОЛОГІЯ

Людмила Семенівна БАЗІЛЕВСЬКА,
кандидат психологічних наук, доцент
кафедри психології Дрогобицького державного
педагогічного університету ім.Івана Франка

Надія Володимирівна СКОТНА,
кандидат психологічних наук, декан соціально-гуманітарного
факультету Дрогобицького державного педагогічного
університету ім.Івана Франка

РОЗВИТОК НАУКОВИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ШКІЛ НА ЛЬВІВЩИНІ У ХХ СТ.

Щоб успішно просуватися вперед, важливо усвідомити підґрунтя власної історії, знати, на чому стоїш. Це стосується як окремої особистості, груп людей, так і сфери професійної діяльності.

Історичних розвідок, присвячених становленню психологічної думки на Західній Україні, знаходимо не так багато. Серед них привертає увагу ґрунтовне дослідження І.Данилюка "Історія психології в Україні: західні регіони (кінець ХІХ-початок ХХ століття). Проблеми періодизації та основні напрямки".

Офіційна психологічна наука почала своє становлення на Львівщині в ХІХ ст., хоча витoki наукових поглядів на сутність психологічної діяльності людини можна знайти і в більш ранні часи.

Становленню психології в західних регіонах України на перетені ХІХ та ХХ ст. присвячене дисертаційне дослідження І.Данилюка (Київ, 1998р.)

Як зазначає І.Данилюк, психологічне знання в західних регіонах України розвивалося одночасно в науковій, науково-прикладній, філософській та художній формах. Кожна із цих форм є предметом

історико-психологічного дослідження, що дає можливість досягнути складні механізми взаємопереходу знань у певні психологічні ідеї. Ці ідеї з'являються спочатку в літературі, мистецтві, і лише потім знаходять своє місце в професійній психології.

Високий рівень психологічної думки у західних регіонах України наприкінці XIX – на початку XX століття перш за все був можливим завдяки функціонуванню Львівсько-Варшавської філософської школи. І хоч ця наукова школа ввійшла в історію науки з означенням “філософська”, маємо всі підстави говорити про неї в контексті розвитку психологічного знання. Виникнення цієї школи пов'язується з педагогічною діяльністю К.Твардовського, який виховав цілу генерацію талановитих учнів, котрі безпосередньо спрямовували свої наукові пошуки у сферу психологічного.

Філософські та психологічні погляди К.Твардовського сформувались під впливом О.Брентано, для якого характерним був принцип схоластики і сповідування позитивізму О.Конта. Як і Брентано, Твардовський вважав, що фундамент філософії становить психологія. Психологія як наука про явища розумового життя, за Твардовським, вивчає психічні явища, що лежать в основі індивідуального пізнання, або в основі етичних та естетичних понять. Тому психологія дає філософії не тільки метод, але також предмет дослідження [4, 7].

Вся наукова психологія, на думку Твардовського, повинна бути емпіричною, досвідною. Інакше вона перестає бути психологією і стає метафізикою. Відтак у 1907 році у Львівському університеті з ініціативи Твардовського було відкрито перший заклад експериментальної психології.

Принцип емпіризму відстоювали учні К.Твардовського – В.Вітвіцький та М.Кройц. На думку Вітвіцького, безпосередньо даним є не зовнішній світ, а об'єктивний, внутрішній світ, в якому конструюється внутрішній предмет сприйняття.

Науковим досягненням Вітвіцького стала теорія кратизму, яка в багатьох пунктах збігалася з поглядами А.Адлера. В основі цієї теорії лежала думка про те, що в людини існує інстинктивне прагнення до міцності, яке розвиває чотири основні емоційні положення і форми компенсації і схильність до підвищення чи

пониження, яка спрямована або на інших, або на самого себе. З цих основних схильностей В.Вітвіцький виводить різномірні емоційні стосунки між людьми, які формуються на основі почуття спільноти (повага, честь, захоплення, любов, дружба), або, навпаки, почуття боротьби (зневага, ненависть, гордування, заздрість). Теорію кратизму Вітвіцький застосовував також при вивченні питань художньої творчості.

Найбільш яскрава постать серед представників Львівсько-Варшавської школи – постать Степана Балея, котрого по праву можна вважати одним із засновників науки психології в Україні. У колі його наукових інтересів спочатку – особливості “зміслових спостережень людини”, а пізніше – широке коло питань, пов’язаних із побудовою методології в системі психологічного знання. С.Балей розглядав проблеми педагогічної та дитячої психології [4, 10].

Творчість Балея відзначається критичним переосмисленням суб’єктивної ідеалістичної психології, пошуками об’єктивних методів і критеріїв у психологічному дослідженні. Значну роль у формуванні поглядів С.Балея відіграло його знайомство з науковими працями І.Павлова і намагання дати їм психологічне осмислення. Зацікавлення Балея педагогічною та дитячою психологією розширює межі його досліджень, виводить на ґрунт суспільної психології і пов’язаних з нею соціальних проблем.

У кінці XIX – на початку XX століття психологія релігії завдяки В.Вундту, В.Джеймсу, Т.Рібо нагромадила значний матеріал про зміст релігійної свідомості, про емоційні стани та почуття людини під час молитви, сповіді, а також здійснення інших обрядів. На питання про розвиток релігії, релігійної свідомості звернули свою увагу і такі західноукраїнські психологи, як В.Горбачевський, Г.Костельник та інші. Результати своїх наукових досліджень вони публікували в таких періодичних виданнях того часу, як “Богословіє”, “Праці”, “Дзвони” [4,17].

К.Костельник детально вивчав психологічні та соціально-психологічні фактори, які обумовлюють особливості релігійної свідомості, її структуру і функції.

Аналізуючи психіку людини, Костельник виділяє свідомість, підсвідомість, а також “почву” свідомості. Для психології, вважає

дослідник, найбільш цікавою є боротьба поміж свідомістю і “почвою” свідомості, яка проявляється у формі невдоволення собою, внутрішнього неспокою, роздору тощо.

Велику увагу Костельник приділив дослідженню проблеми підсвідомості. Він вважав, що психічне підсвідоме дійсно існує і відноситься до всіх психічних функцій. На відміну від більшості дослідників підсвідомого, які говорили про підсвідоме “Я”, Костельник вважав, що в людині є тільки одне “Я” і “природа” (а природа не має свого “Я”). Інше (чуже) “Я”, на думку вченого, може бути накинута людині тільки ззовні, наприклад, у гіпнотичному сні, під час натхнення, біснуватості тощо.

Подібно Джеймсу, Г.Костельник визнає, що в підсвідомості дійсно криється джерело релігій. Говорячи про психологічне значення релігії, Костельник відзначає, що релігії є кінцевим доповненням людської природи, кожна релігія відповідно до свого характеру формує природу людини, її розум, чуття, волю.

Інші дослідники релігійної свідомості (В.Горбачевський, П.Ісаїв, К.Чехович) велику увагу приділяли аналізу феномена віри. Вони були впевнені в тому, що віра зберігає людині душевну рівновагу, підбадьорює до творчості, ставить світлий ідеал – наблизитись до Бога. На думку Горбачевського, віра в Бога є категоричним імперативом, як зі становища гносеологічного, тому що полегшує пізнання джерел буття, так і становища психологічного, бо дає людині віру у свої душевні сили.

Західноукраїнські вчені внесли вагомий вклад у дослідження феноменів релігійної психології. За допомогою світових наукових надбань, вони зуміли розкрити особливості реально-функціонуючої свідомості всієї маси віруючих, їхні релігійні уявлення, переживання, стереотипи психіки і поведінки.

Суттєвим внеском у становлення української психологічної думки стали дослідження західноукраїнських етнографів. З 1895р. у Львові почав виходити “Етнографічний збірник”, навколо якого утворилася наукова школа, що поставила собі за мету вивчення “народного духу” (В.Гнатюк, М.Грушевський, О.Колесса, Ф.Колесса, І.Франко). Етнопсихологічні дослідження в Галичині велися на рівні,

що відповідав кращим європейським дослідженням того часу (Німеччина, Франція) і у тісному взаємозв'язку з ними.

Значний внесок у вивчення народної творчості, без якої неможливо повноцінно пізнати психологію народного духу, зробили М.Грушевський та І.Франко. На їхню думку, дослідження історичних пісень, дум, народних ліричних поем та балад є надто актуальним, адже вони можуть нарівні з усією поетичною творчістю служити важливим джерелом для пізнання психології українського народу і бути цікавим матеріалом для зрозуміння типових його поглядів і думок про певні соціально-економічні та історичні події.

У своїх публікаціях західноукраїнські етнографи відзначали, що замітною рисою національної своєрідності українців, яка проявляється в народній творчості, є "тепле почування до природи" (В.Гнатюк, Ф.Колесса), "особливе значення материнської любові" (Ф.Колесса, І.Франко), "тісний зв'язок із землею" (М.Грушевський, І.Франко), "постійність і спорідненість при незначній одмінності" та "сонячна лагідність і жвавість поєднана з журливістю" (І.Франко), "палена, розміряно-меланхолійна вдача" (Ф.Колесса).

Оригінальний підхід до вивчення особливостей національного характеру зробив І.Мірчук.

На основі вивчення творів Г.Сковороди, П.Людія, аналізу філософсько-педагогічної діяльності Києво-Могилянської академії І.Мірчук показує відображення психології "народного духу" українського народу.

В основі світогляду українців, вважає Мірчук, лежить перевага чуттєвого, емоційного ставлення до дійсності над осмисленим, раціональним, що й зумовлює ідеалістичний, глибоко релігійний підхід до життя, інтуїтивне його передбачення, а не системне планування, як це властиво німцям.

Якщо Мірчук розглядає етнопсихологічні питання як філософ, то Я.Ярема – перший професійний психолог, який займається цією проблематикою.

Досліджуючи український національний характер, Ярема звертається до праць М.Костомарова, Д.Чижевського, В.Липинського. Критично переосмислюючи їх надбання в галузі етнопсихології, Я.Ярема констатує, що вдача людини чи народу – це не проста

сума поодиноких властивостей, а цілісна структура. Обізнаний з працями К.Юнга, він спирається на його типологію особистостей, використовуючи для аналізу засади фрейдизму, зокрема, юнгівського вчення.

Визначаючи велику важливість фольклорного матеріалу, Ярема при аналізі культурних виявів українського народу в основному посилається на чотири типи для української духовності особистості: І.Вишенського (1550-1620), Г.Сковороду (1722-1774), М.Гоголя (1809-1852), Т.Шевченка (1814-1861). Ці мислителі репрезентують три важливі в історичному розвитку аспекти: територію, століття, соціальні верстви. Якщо між ними є щось спільне, то воно, на думку Яреми, справді мусить бути для національної психіки істотним. Причому Я.Ярема не є прихильником абсолютної закостенілості національної вдачі, навпаки, він підкреслює "пластичність психіки".

При вивченні етнічних особливостей психіки людини фахівці не раз звертаються до художніх творів найвидатніших письменників, адже їхня творчість як предмет досліджує має для етнопсихології першорядне значення, як "печать духа" на духовність поколінь. Дійсно цінні твори людина може дати тоді, коли вона пов'язана з життям свого народу і відбиває у своїй творчості національно-психологічні особливості.

Чимало картин з народного життя можна знайти у творах західноукраїнських письменників (Л.Мартовича, М.Черемшини, О.Маковея, Т.Бордуляка), проте найкраще та найзмістовніше психологію людини схарактеризував М.Стефаник.

Цю думку поділяють дослідники творчості письменника – І.Франко, Л.Українка, І.Мірчук, О.Кульчицький, О.Черненко. Вони вважали, що Стефаніку не було чужим зацікавлення психологією, що спричинила знайдення у психіці людини таких елементів, які перебувають поза контролем свідомості.

Вивчаючи етнопсихічні особливості людей, дослідники цього питання не раз зверталися до художньої літератури як до сфери віддзеркалення народного духу.

Відповідно, твори західноукраїнських письменників того часу (як і пізніших періодів) відзначав глибокий психологізм, проникнення в найтонші прояви людської душі, обізнаність з досягненнями наукової

психології (І.Франко, Л.Мартович, В.Стефанік, М.Черемшина, О.Маковей).

Думки та ідеї з питань психології займають значне місце не лише в літературній творчості І.Франка, а й в його науково-публіцистичній спадщині.

У творчості І.Я.Франка значне місце займають думки та ідеї з питань психології. Інтерес І.Я.Франка до психології виявився ще в роки його навчання у Львівському університеті.

Поглиблюючи у подальшому свої знання з психології, І.Я.Франко критично ставився до різних тодішніх напрямків цієї науки. Він формував свої матеріалістичні погляди на психічне життя людини, спираючись на ідеї демократів і найновіші досягнення природознавства, експериментальної та фізіологічної психології.

Основні питання психології, яких торкався письменник у своїх творах, були такі: природа психіки, розвиток психіки, основні прояви психічного життя (психічні процеси, особистість та шляхи її формування, психологія художньої творчості та ін.).

Аналізуючи несвідоме у творчому процесі І.Франка, можна зробити висновок, що головним, вирішальним моментом у творчості є розум, свідомість. По-друге, творчий процес – це єдність свідомого і несвідомого, причому свідоме, розум відіграє в ньому головну, вирішальну роль. По-третє, несвідоме у творчому процесі є наслідок досвіду митця, його знань, його творчої культури. Таким чином, шлях до невідомого у творчому процесі проходить через свідоме [3, 17].

Характеризуючи мистецько-літературний внесок у розвиток світової психологічної думки, не можна не згадати історію запровадження в теорію несвідомого поняття “мазохізм”.

Психологічним змістом феномена “мазохізму” займався Л.Захер-Мазоха, який почав свою діяльність у Львівсько-Варшавській школі. Л.Захер-Мазоха, на основі фольклорного матеріалу Галичини, зображує характер любовного діалогу, розкриває психологічний зміст феномена мазохізму [4, 17].

Найприроднішим потягом поєднання людей є статеве пристрасть, в якій обое виявляють абсолютну залежність, адже кожен становить для іншого особу-партнера. Проте над цією природною пристрасстю

підноситься психологічна новобудова-особистість, яка має свої інтереси у природній залежності. Щойно людина підноситься до рівня особистості і водночас несвідомо перебуває в залежності від пристрасті, вона відчуває, що надто хиткою є її новобудова-особистість, яка гостро переживає свою залежність від особи іншої статі.

У цій суперечності, що постає в переживанні особистісної незалежності і водночас у відчутті невідпоруної залежності, людина вбачає реалізацію своєї гідності в особистісному домінуванні над іншою особою, яка поневолена пристрастю. Остання тримає свою гідність у повному самопідкоренні індивіда, самовідданому житті з ним, досягаючи цим ефектом піднесення над буденним рівнем і набуває в такому житті статусу особистості поневолювача.

Такій залежності – повному самопідкоренню іншій людині, певному фаталізмові плоті – Р.Краффт-Ебінг дав назву “мазохізм”. Цей термін походить від імені автора творів “Талицької історії”(1858), “Дон-Жуан із Коломиї”(1864), “Венера в хутрі” (1869), “Тайдамак” (1874) – Л.Захер-Мазоха.

Світові війни, революційні перетворення в суспільстві змусили наукову громадськість вирішувати соціально-психологічні проблеми у гостро-буденній площині. І хоч кінець 30-х - 40-і роки вимагають більш детального, уважного переосмислення, без перебільшення можна сказати, що це був період стагнації для всієї науки, і для психологічної думки зокрема.

Лише в кінці 40-х, на початку 50-х років психологічні дослідження в нашому регіоні поступово відновлюються, зосередившись в закладах вищої освіти.

У липні 1931 року Львівський дослідник Л.І.Цурковський заявляє для реєстрації в Патентне бюро Варшави “психоавтомат” – універсальний апарат для психологічних досліджень інтегральним методом.

У вересні 1931 року про цей пристрій ведеться мова на VII Міжнародному психологічному конгресі у Москві.

На початку 50-х років у Львові починає формуватися нова наукова школа – школа теорії психічної контрольності, основоположником якої по праву можна вважати Л.І.Цурковського,

одного з ініціаторів та організаторів Львівського зонального товариства психологів.

У 1956 році Цурковський сконструював модифікований прилад-контролограф з приставкою для вимірювання швидкості реакції [8, 171-172].

У 1958 році виходить монографія Цурковського "Теорія та практика дослідження контрольних психічних процесів у спортсменів", яка поклала початок (і одночасно продовжила, якщо згадати 1907р.) дослідження в царині експериментальної психології. Починаючи з 1961р., саме у Львові діє під керівництвом Цурковського перша в СРСР заводська лабораторія психології та фізіології праці на заводі автотранспортувачів, впроваджується комплексна система підвищення культури виробництва, котра ґрунтувалася на психофізіологічних дослідженнях. Я.І.Цурковський здійснив цілий ряд контролографічних досліджень, винайшов прилади для вимірювання рівня контролю і самоконтролю як двох сторін єдиного процесу, описав види, рівні, типи контрольності психофізичної активності людини. З 1971 р. він керував річними курсами "Наукові основи управління і культури виробництва", що діяли в Будинку техніки. Львівський Будинок техніки на довгі роки стає осередком, що об'єднує психологів західного регіону України – саме в його стінах функціонує зональне Товариство психологів. У 1988 році тут відбулася II Всесоюзна конференція з експериментальної психології під патронатом Академії наук СРСР та Товариства психологів СРСР [9, 268-272].

Більше 30-ти років функціонує на Львівщині потужна на сьогоднішній день кафедра психології при Дрогобицькому державному педагогічному університеті ім. І.Франка, як окремий науково-методичний підрозділ, у грудні 1965 року. Першим її завідувачем стала кандидат психологічних наук, доцент С.В.Кондратьєва.

Під керівництвом С.В.Кондратьєвої кафедра перетворилась на один із наукових центрів вивчення проблеми соціальної перцепції як складової частини педагогічного спілкування. Були встановлені зв'язки з Інститутом психології України, інститутом загальної, вікової та педагогічної психології АПН СРСР, кафедрами психології Ленінградського університету. Результатом цієї тривалої наукової роботи були наступні висновки: розуміння вчителем учня – необхідна

умова ефективності всієї навчально-виховної роботи. Разом з тим воно є й умовою розвитку педагогічної майстерності вчителя, його творчого ставлення до педагогічної діяльності.

У вивченні характеру та здібностей дітей актуалізуються і функціонують особливості і якості особистості вчителя в цілому. Але, впливаючи головним чином на процес розуміння дітей при першій зустрічі з ними, індивідуально-психологічні особливості вчителя доповнюються упродовж дальшого спілкування дією інших факторів, серед яких особливо важливі психологічна допитливість вчителя, активність у пізнанні особистості вихованця, позитивне ставлення педагога до своєї праці і дітей.

Розуміння вчителем особистості учнів вимагає цілеспрямованого і систематичного керівництва, яке разом з тим є умовою знаходження нових творчих прийомів педагогічного впливу. Основні вимоги здійснення такого керівництва: забезпечення мотивації пізнання особистості учня; актуалізація науково-психологічних знань; моделювання в навчально-виховному процесі психолого-педагогічних ситуацій, які розкривають істотні особливості людини і сприяють її формуванню; організація спостереження поведінки учня за спеціальною програмою; обговорення якостей окремих учнів на учительських радах і на засіданні педагогічної ради школи; формування вмінь складати узагальнену психолого-педагогічну характеристику; розвиток у вчителів психологічної допитливості і творчого мислення. Узгодженість думок вчителів про одного й того ж учня та єдність вимог до нього можливі в згуртованому педагогічному колективі.

Аналіз того, як вчителі вивчають учнів, ставить питання про необхідність формування у кожного педагога високої психологічної культури. Остання включає знання наукової психології, навички та уміння науково-психологічного дослідження, творче мислення, розвинену здібність розуміти психологічну своєрідність своїх вихованців. Успішне вирішення цього питання можливе за умови, якщо вчитель працює за покликанням, з любов'ю ставиться до педагогічної діяльності, до учня, шукає нових творчих шляхів його виховання [5, 43].

З часом наукові інтереси викладачів кафедри розширилися. Проблеми перцептивно-рефлексивної регуляції педагогічної діяльності

та підготовки до неї студентів вузу вивчає Л.С.Базілевська, доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук.

Предмет її дослідження – генезис соціально-перцептивної рефлексії студентів у процесі їх психолого-педагогічної підготовки у вузі [1, 97].

Мета дослідження – виявити місце соціально-перцептивної рефлексії студента в системі педагогічних вмінь та навичок в цілому. Вивчення цієї проблеми необхідне для оптимізації керівництва психологічною підготовкою студентів, зокрема, в період педагогічної практики, для розвитку їх педагогічного вміння та здібностей, в структуру яких у якості ведучого компонента входить соціально-перцептивна рефлексія.

Зроблені лише перші кроки по виявленню особливостей формування у педвузі тих вмінь та навичок, а також якостей особистості студента, які є основою творчого ставлення до педагогічної діяльності та у подальшій роботі опосередковують професійне самовиховання молодого спеціаліста.

У результаті проведеного дослідження вирішені наступні задачі: виявлення психологічних особистостей студентів та молодих спеціалістів, які відзначаються відносно високим рівнем розвитку здібностей до саморозвитку; створення комплексу методик для виявлення основних компонентів здібностей до саморозвитку; виявлення динаміки формування здібностей до саморозвитку; виявлення змісту та методів виховання здібностей до саморозвитку в процесі викладання предметів психолого-педагогічного циклу, спецкурсів, факультативів. Однак, генезис процесу професійного саморозвитку цілеспрямовано вивчався недостатньо. Але саме таке дослідження важливе у плані вдосконалення практичної підготовки майбутнього вчителя. Вивчення цієї проблеми, необхідної для оптимізації керівництва психологічною підготовкою студентів, зокрема в період педагогічної практики, для розвитку провідних педагогічних вмінь та навичок студента педвузу було наступним етапом роботи автора.

У результаті проведеного дослідження отримані наступні результати виявлення рівня розвитку окремих груп властивостей, що спрямовані на професійний саморозвиток студента-практиканта:

– цілі педагогічної діяльності студента-практиканта статичні, спрямовані на викладання кожного конкретного уроку; відсутнє глибоке оволодіння практикантом змістом педагогічної діяльності в розвитку; умови її здійснення небагатогранні та немінливі, зв'язки між ними відсутні. Усе це веде до стандартизації педагогічної діяльності, її формальності, що закриває можливості для професійного саморозвитку студента-практиканта;

– динаміка мотиваційної структури особистості майбутнього вчителя слабко виражена. Мотиви педагогічної діяльності студента не орієнтовані на особистісне зростання учня; слабко виражені гуманістичні мотиви, джерела яких лежать у самій діяльності, вони не забезпечують творчу активність практиканта, його самовиховання, саморозвиток;

– самоаналіз розвитку соціально-перцептивної рефлексії майбутнього вчителя значно відстає від самоаналізу розвитку інших педагогічних вмінь (комунікативних, організаторських, проєктивних та інших), що у свою чергу гальмує вдосконалення останніх;

– слабкий позитивний емоційний тонус стосунків студента-практиканта з учнями. Низький розвиток емоційного компонента спілкування робить неможливою гуманізацію взаємовідносин студента і учнів, формування емоційної культури майбутнього вчителя, що закриває практиканту необмежені можливості самовдосконалення та саморозвитку;

– аналіз труднощів професійного самопізнання показав, що найбільші з них студент-практикант має при сприйманні своїх особистісних властивостей (ціннісних орієнтацій, статусу, соціальних ролей, мотиваційно-потребової сфери), тобто студент не заглиблюється у своєму самопізнанні, а “застрягає” на прагматичному його етапі;

– попередній висновок підтверджує і вивчення різних рівнів відображення студентом-практикантом власних особливостей.

Низький рівень логічного рівня відображення, перевага на різних рівнях відображення суб'єктних властивостей особистості (знання, вміння, рівень їх розвитку) не дають можливості виробляти студентові стратегії саморозвитку;

– генезис професійного самопізнання студента-практиканта включає в себе взаємодію самоаналізу та аналізу, яка полягає у

сензитивності до педагогічних впливів на студента залежно від того, наскільки значуща особистість методиста, вчителя, які проводять аналіз діяльності практиканта, наявність у них еталонних якостей; самоаналіз має більш низьку структуру рівня розвитку, ніж аналіз; аналіз можна розглядати як зону ближчого розвитку самоаналізу.

Отже, у пошуку діяльнісного підходу педагогічна рефлексія є внутрішнім психологічним механізмом, спрямованим на саморух та самовдосконалення особистості. В межах педагогічної діяльності формування професійної рефлексії пов'язане з метою цієї діяльності: спричинити якісні зміни щодо формування та розвитку дитини, творення особистості дитини. Виражена орієнтація на інтереси та потреби учнів, на їх особистісний розвиток викликає у педагога ініціативу самовдосконалення, необхідності постійної роботи над власною особистістю, динаміку самовідношення [1, 98. 2, 59].

Цікаві результати були отримані в науковому дослідженні Н.В.Скотної, кандидата психологічних наук, доцента кафедри психології. Вона вивчала роль соціально-перцептивних процесів у формуванні колективу учнів [5, 19-20]. Максимальна результативність розуміння людини людиною може бути досягнута, очевидно, лише при умові розкриття учасниками спілкування найбільш суттєвих, стержневих особливостей один одного – цілей, мотивів, включаючи установки та ціннісні орієнтації особистості. Цей процес (розуміння цілей, мотивів діяльності іншої людини) виступає як одна з важливих сторін усвідомлення особистістю існуючих суспільних стосунків, так як розуміння, привласнення, прийняття особистістю цілей та мотивів інших людей веде до усвідомлення нею свого становища, місця як члена групи, як члена суспільства, і є не лише умовою розвитку самосвідомості людини, але й одним із значних факторів єднання людей [7, 110].

Автору вдалося експериментально підтвердити зв'язок між рівнем сформованості групової спрямованості (як ієрархії домінуючих мотивів та цінностей) і рівнем міжособистісного розуміння членами учнівської групи один одного, з'ясувати деякі механізми спонукальної регуляції, засобами якої є соціально-перцептивні компоненти міжособистісного спілкування. Виявилось, що на процес зближення мотивів, цілей, ціннісних орієнтацій і членів групи впливають не

лише на зміст і характер спільно виконуваної діяльності, але й на величину психологічної дистанції між підлітками, статус, який вони посідають в групі. В групах з різним рівнем сформованості групової спрямованості були виявлені суттєві відмінності як у структурі розуміння учнями один одного, так і в способах спілкування між собою, більш високому рівню групової спрямованості відповідає і більш глибокий рівень розуміння членами групи один одного, і більш адекватний вибір способів спілкування, і більш високий рівень виконавської регуляції поведінки суб'єкта пізнання.

Розуміння особистістю цілей і мотивів діяльності інших людей, перш за все референтних осіб, поглиблює не лише уявлення про соціально-психологічні характеристики цих людей, але й про власні якості, власне ставлення до предмета спільної діяльності. Співставляючи особистісний смисл діяльності із смислом її для інших, суб'єкт пізнання уточнює, коректує свої смислоутворюючі мотиви. В результаті настає зближення цілей і мотивів діяльності суб'єкта пізнання з орієнтаціями значущих для нього осіб.

Спонукально-регулятивна функція уявлень і понять про іншу людину в процесі розвитку суспільно-значущої групової спрямованості реалізується в міру переходу від "об'єктивного" до "суб'єктивного" рівня відображення членами групи один одного. Розуміння суб'єктом цілей і мотивів діяльності своїх партнерів по спілкуванню веде до розвитку їх самих як об'єктів сприймання в міжособистісній взаємодії, і це виявляється в динаміці рефлексивних властивостей суб'єкта пізнання, які змінюються, поглиблюються в міру переходу від об'єктивного до суб'єктивного типу пізнання іншої людини.

Як у ході вищезгаданого дослідження, так в подальшій роботі ми звернули увагу на "приписування" підлітками певних характеристик як своїм товаришам по навчанню, так і групі як цілому.

Це підтвердило те, що без врахування фактів неминучої інтерпретації суб'єктом міжособистісного сприймання причин і мотивів поведінки інших людей не можна скласти цілісне уявлення про процеси особистісного розуміння [7, 121].

Сьогодні кафедри психології Дрогобицького державного педагогічного університету пов'язане з вивченням на теоретичному та експериментальному рівнях проблеми психології відповідальності.

1. Базілевська Л.С. Перцептивно-рефлексивна регуляція педагогічної діяльності та підготовка до неї студентів педвузу // *Методологічні проблеми гуманітарних наук. Наукові записки ДДПІ. Випуск перший.* – Дрогобич: Вимір, 1998. – С.94-103.
2. Базілевська Л.С. Психологічні основи становлення творчої індивідуальності педагога // *Проблеми гуманітарних наук. Наукові записки ДДПІ. Випуск другий.* – Дрогобич: Вимір, 1998. – С.56-65.
3. Балей С.В. З психології творчості Шевченка. – Львів: Шляхи, 1916. – 91 с.
4. Данилюк І. Історія психології в Україні: західні регіони (кінець ХІХ-початок ХХ ст.) Автореферат... канд. психол. наук. – К.: Вид. АПН, 1998. – 21с.
5. Кондратьєва С.В., Роздобудько В.М. Основа індивідуального підходу до учня. – К.: Знання, 1975. – 45 с.
6. Роздобудько В.М., Скотна Н.В. Методологічні та теоретичні підходи до вивчення проблем міжособистісного розуміння // *Збірник наукових праць викладачів (до 30-річчя кафедри)* – Дрогобич: Б.в., 1995. – С.13-24.
7. Скотна Н.В. Межличностное понимание как фактор формирования общественной направленности группы. Диссертация... канд. психол. наук. – К., 1998. – 217 с.
8. Цурковский Я.И., Левченко В.Б. Профадаптация молодежи экспериментальными приемами контроля и самоконтроля // *Материалы второй Всесоюзной конференции по экспериментальной психологии.* – Львов: Львовский Дом техники Союза НИО, 1988. – С.171-172.
9. Цурковский Я.И. Внедрение теории психической контролиности в экспериментальную психологическую практику // *Материалы второй Всесоюзной конференции по экспериментальной психологии.* // – Львов: Львовский Дом техники Союза НИО, 1988. – С.268-272.

Людмила Базілевська, Надія Скотна. Розвиток наукових психологічних шкіл на Львівщині у ХХ столітті. Стаття присвячена розгляду проблеми розвитку психологічної думки та становленню психологічної науки на Західній Україні. Погляди науковців, що стоять біля джерел розвитку науки психології, на початку ХХ століття формуються у школи та теорії, які гармонійно входять у світову психологічну науку. У 50-70-х роках виникають нові проблеми, нові ідеї, формуються нові напрямки, школи, наукові здобутки, які вимагають осмислення, аналізу, узагальнення з метою подальшого розвитку психології.

Людмила Базилевская, Надежда Скотна. Развитие научных психологических школ на Львовщине в XX столетии. Статья посвящена проблеме развития психологической мысли и становлению психологической науки на Западной Украине. Взгляды ученых, стоящих у истоков развития психологической науки, в начале XX столетия формируются в школы и теории, которые гармонически входят в мировую науку психологию. В 50-70-х годах возникают новые проблемы, новые идеи, формируются новые направления, школы, научные достижения, которые требуют осмысления, анализа, обобщения с целью дальнейшего развития психологии.

Lyudmila Bazilevska, Nadia Skotna. Development of scientific psychological schools in Lviv region in the XX th century. The article deals with the problem of the development of psychological thought and establishment of psychology as a science in Western Ukraine.

The ideas of scientists who were the founders of psychology as a science were transformed into schools and theories which constitute the essential part of world psychology.

New ideas? Problems? Tendencies? Schools and scientific achievements were developed in the 50s-70s. They demand analysis, generalizations aimed at further development of psychology as a science.